

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 7.012

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-8>**Лаура ОБАКІМЯН,***orcid.org/0009-0009-5227-7638**аспірантка кафедри мистецтва та дизайну костюму
Київського національного університету технологій та дизайну
(Київ, Україна) laura.arutyunova@gmail.com***ВІЗУАЛЬНІ ПРОЯВИ НАРАТИВІВ ВЛАДИ В ОБРАЗІ ЛЮДОВИКА XIV**

Мета статті передбачає аналіз знаково-символічних особливостей та стилістичних прийомів вбрання і предметного оточення Людовика XIV, що відображають авторитарну особистість монарха та його невербальний владний посил власному двору та зовнішньому світу, чим розкривається тісний зв'язок між реальною владою та її зовнішнім оформленням, а також потенціал костюму і моди у досягненні політичних та економічних цілей. **Методологія дослідження** представлена комплексом методів, що реалізують завдання, а саме: теоретичний, хронологічний, іконографічний, зіставно-типологічний та описовий методи, а також мистецтвознавчий аналіз. **Наукова новизна** полягає у дослідженні зовнішніх проявів образу Людовика XIV та королівського оточення у контексті становлення його монаршого лідерства у країні та світі, а також відповідних ефективних важелів влади, побудованих на модних стратегіях. **Висновки.** З'ясовано, що Людовик XIV майстерно використовував засоби костюм, моди та іміджетворення як в аспекті керування державою, так і для досягнення особистого авторитету і слави серед підлеглих. Вдало побудована його особиста іміджева стратегія спричинила низку ключових явищ внутрішньодержавного і світового значень, а саме: запровадження інноваційних модних тенденцій (ношіння пишних перук, яскраві кольори та ошатність гардеробу, запровадження нових деталей чоловічого вбрання); введення державних нормативних указів, що регулювали придворний етикет (зокрема, етикетне кодування одягу, підтримка вітчизняного виробництва); розвиток французької моди (активізація стратегії наслідування і розповсюдження введеного у моду зразка, популяризація естампної графіки, творів живопису з модним підтекстом), виховання високого естетичного смаку соціуму через інтер'єрно-побутову й архітектурну розкіш. Велику роль у становленні монаршого авторитету Людовика XIV відіграли також конкретні символи: червоний колір як знак влади і могутності, образ сонця як символ бога, миру і мистецтва, отождошення себе з Юпітером як переможцем.

Ключові слова: модний костюм, візуальна комунікація, Людовик XIV, образ, символ, знак, предметно-просторове оточення, невербальна комунікація, влада.

Laura OVAKIMIAN,*orcid.org/0009-0009-5227-7638**Graduate student at the Department of Art and Costume Design
Kyiv National University of Technologies and Design
(Kyiv, Ukraine) laura.arutyunova@gmail.com***VISUAL MANIFESTATIONS OF POWER NARRATIVES IN THE IMAGE OF LOUIS XIV**

The purpose of the article is to analyze the iconic and symbolic features and stylistic techniques of Louis XIV's attire and the object environment, which reflect the authoritarian personality of the monarch and his non-verbal message of power to his court and the outside world, thus revealing the close connection between real power and its external design, as well as the potential of costume and fashion in achieving political and economic goals. **The research methodology** is represented by a set of methods that implement the tasks, including theoretical, chronological, iconographic, comparative-typological, and descriptive methods, as well as art historical analysis. **The scientific novelty** is to study the external manifestations of the image of Louis XIV and the royal entourage in the context of the formation of his monarchical leadership in the country and the world, as well as the corresponding effective levers of power built on fashion strategies. **Conclusion.** It has been found that Louis XIV was a master at using costume, fashion, and image-making both to govern the state and achieve personal authority and fame among his subordinates. His successfully constructed personal image strategy led to a number of main phenomena of domestic and global significance, namely the introduction of innovative fashion trends (the wearing of lush wigs, bright color, and elegant clothing, the introduction of new details in men's attire); the introduction of state regulations governing court etiquette (in particular, the etiquette coding of clothing, the support of domestic production); the development of French fashion (the intensification of the strategy of imitation and

the dissemination of fashionable designs, the promotion of etching printmaking, paintings with fashionable connotations); the stimulation of high aesthetic taste in society through interior and architectural luxury. Specific symbols also played an influential role in establishing Louis XIV's monarchical authority: the color red as a sign of power and strength, the image of the sun as a symbol of God, peace, and art, and identification with Jupiter as the victor.

Key words: fashionable costume, visual communication, Louis XIV, image, symbol, sign, object-spatial environment, non-verbal communication, power.

Постановка проблеми. У всі часи правителі використовували одяг як форму легітимізації і пропаганди. Коли палаци, картини і коштовності могли відображати смак попередників або радників монарха, одяг демонстрував його вподобання. Будучи водночас і засобом індивідуалізації персони, і презентованим на загал, відповідний костюм у потрібний момент був здатен змінити та визначити репутацію монарха.

Більшість королівських лідерів використовували вбрання в якості зброї: від Людовика XIV до королеви Вікторії та від Юлія Цезаря до Наполеона. Численні історичні джерела розповідають, як правителі прагнули керувати власним іміджем за допомогою своєї зовнішності, деталей одягу та стилізації. Певні стилістичні прийоми могли впливати як на сприйняття особистості окремих монархів, так і на політику, економіку і соціальні зміни. Варто відзначити, що велике значення мали економіка виробництва костюмів, етикет і сам процес одягання.

Життя багатьох європейських монархів і сучасних правителів розкривають тісний зв'язок між владою та її зовнішнім оформленням, «пакуванням». Представники різних епох – яскраві та відомі особистості, акумулювали у своїх образах чималу кількість повідомлень, використовуючи тим самим власний костюм як засіб донесення інформації та створення певного образу в очах оточуючих. Дискурс щодо комунікації засобами костюма має місце в релігійних громадах, у політиці, літературі, мистецтві тощо. Костюм є виразником не лише зовнішніх ознак та індивідуальних характеристик людини, а й засобом впливу на цілі групи людей, а отже – може бути наділений низкою символів у вигляді форм, кольорів і оздоблення, що дозволяє його розглядати як повноцінний об'єкт комунікації.

У дослідженні та аналізованні образів відомих людей ми не можемо оминати увагою постать Людовика XIV, який жив і успішно правив на стику двох епох (Епохи середньовіччя та Нового часу). Ці історичні часи передували періоду реформації, коли весь світ переходив від феодального до капіталістичного світоустрою. У межах дослідження, зосередженого на аналізі комунікаційних засобів одягу, неабиякий інтерес у вивченні символічних і візуальних кодів представляють вищеназ-

вані культури і соціополітичні фактори. Задля їх виявлення необхідно зосередити увагу, по-перше, на тому, які цінності, чесноти та якості характеру особи відображає одяг, по-друге, як саме створення потужного комунікативного повідомлення впливає на впізнаваність людини, та по-третє – як це впливає на досягнення нею цілей у суспільстві.

Аналіз досліджень. Комунікативна функція костюма, його знаково-символічні аспекти привертають увагу багатьох дослідників (Лавошник, 2014; Дифар-Чавченко, 2010). Існує чимало наукових праць, що розкривають різні аспекти даної теми. У своїй лекції на тему «Золоті століття: чого ми можемо навчитися з їхнього злету і падіння» («Golden ages: What we can learn from their rise and fall») всевітньо відомий спікер, письменник та документаліст Йоган Норберг (Johan Norberg) підкреслює, що у різні історичні періоди впритул до новітнього часу жінки та чоловіки мали різні права і монархи не були виключенням (Norberg J. Golden ages: What we can learn from their rise and fall. https://ugfacademy.mylearnworlds.com/course/golden-ages-what-we-can-learn-from-their-rise-and-fall/#section_1667818327153_341). Тим цікавіше спостерігати, як відомі історичні особистості різних статей комунікували власну силу через зовнішній вигляд, костюм і деталі образу.

У своїй книзі Сара Баррінгер (Sarah Barringer) відзначає, що Людовик обрав моду, щоб продемонструвати свою владу у відношенні як до знаті, так і до іншого світу (Barringer, 2014). Правильне вбрання мало «викликати лояльність, задовольняти марнославство і справляти враження на оточуючий світ» (Barringer, 2014: 22). Людовик подбав про те, щоб і він сам, і його підлеглі носили дорогий одяг. Він зафіксував цінність моди серед еліти, зробивши її невід'ємною частиною етикету.

Офіційний веб-сайт Версальського палацу, що містить велику кількість архівних даних щодо історичних документів, предметів інтер'єру, мистецьких творів (у т.ч. – модних гравюр того часу), повідомляє, що Король-Сонце ввійшов до історії як родоначальник «Великого стилю» (Grand maniere), котрий характеризує поєднання класицизму і бароко (Bienvenue à Versailles. <https://en.chateauversailles.fr/discover/history#the-reign-of-louisxiv1638-1715>). «Великий стиль» був присутній і в костюмах, і в оточуючому серед-

овищі – палацові меблі у стилі Людовика XIV перенасичені декоративними елементами, різьбленням, позолотою.

Історик і автор книги «Louis XIV a royal life» (1987) Олів'є Берньє (Olivier Bernie) звертає увагу на те, що пишнота була частиною царської містики: Божий представник на землі повинен бути оточений пишнотою і славою (Bernie, 1987). Пишноти було досить легко досягти, передусім – в одязі і вечірках, з такою метою влаштувалися театралізовані вистави з Людовиком XIV у головній ролі Короля-Сонця (Larimoge, 2022). Відзначено, що мода часів Людовика XIV – це не стільки новизна й актуальність в одязі, скільки певна манера спілкування, котра асоціюється зі шляхетним статусом і близькістю до влади. Мода асоціювалася з певним способом життя, вона відтворювала всі «нюанси аристократичної вистави» (Mansel, 2005).

У своїй статті науковець Елізабет Девіс (Elizabeth Davis) пише, що історики сперечаються щодо значення групи французьких гравюр кінця XVII століття, які зображують модно одягнених чоловіків та жінок (Davis, 2014). Під питанням класифікація цих гравюр як модних ілюстрацій, зображень, котрі відбивають, а також поширюють поточну інформацію про моду. Аналіз цих естампів, котрі датуються серединою 1670х років приблизно до 1715 року, демонструє, що, хоча вони часто мали наслідувальний характер, деталі одягу та зачіски постійно змінювалися, щоб відображати нові тенденції моди.

Вимоги двора формувалися поступово, у тому числі – і через гравюри, автором яких часто був сам король. Світський спосіб життя був умовою наближеності до монарха. Одяг був засобом демонстрації політичної та соціальної сили, як відзначає у своїй книзі Даніель Роше (Daniel Roche), аналізуючи моду, особливості костюму та інформацію, котру ніс костюм про власника та його спосіб життя і статус у XII столітті (Roche, 1997).

Проаналізувавши праці зарубіжних і українських вчених, можна стверджувати, що у переважній більшості з них розкрито проектні можливості костюма із застосуванням спадщини часів правління Людовика XIV, або охарактеризовано костюм у контексті розвитку відповідної історичної доби (Кротова, 2011; Ніколаєва, Давиденко, Баранова, Кротова, 2019). Комунікаційні можливості костюма, способи використання тих чи інших знаково-символічних елементів, які можуть знайти своє застосування у сучасному суспільстві та мистецтві стилізації сучасних образів, потребують окремого системного дослідження.

Мета статті передбачає аналіз стилістичних прийомів та знаково-символічних особливостей вбрання і предметного оточення Людовика XIV, що відображають особистість монарха та його невербальний посил власному двору та зовнішньому світу, чим розкривається тісний зв'язок між владою та її «пакуванням», а також потенціал костюму і моди у досягненні політичних та економічних цілей.

Виклад основного матеріалу. Період правління французького монарха Людовика XIV називають Великим, або Золотим століттям. Він презентував себе як прямого нащадка Бога, наділеного божественним правом володіти абсолютною владою монархії. Звідси – сонце в якості особистої емблеми, як символ бога миру та мистецтва Аполлона і життєдайної зірки, та самокультивування власного образу як всевидючого та непогрішимого Короля-Сонця, навколо якого обертається все королівство. Людовик XIV правив Францією 72 роки (довше, ніж будь-який інший європейський правитель) і за цей час трансформував монархію, відкрив «Золоте століття» у мистецтві та літературі, очолив сліпучий двір у Версалі, анексував ключові території та зробив власну країну домінуючою європейською державою.

З 1682 року Версаль став головною резиденцією французького двору і влади. Король Людовик XIV, який любив природу і відкритий простір, зробив свій палац символом сили й авторитету, знаючи, що слава демонструється не лише війною, а й архітектурою. У Версалі відбувалися престижні урочистості, такі як прийом великих послів у Дзеркальній залі, дожа Генуї у 1685 році, послів Сіаму у 1686 році та амбасадорів Персії у 1715 році (Bienvenue à Versailles. <https://en.chateauversailles.fr/discover/history#the-reign-of-louisxiv1638-1715>). Правління Людовика XIV ознаменоване розквітом мистецтва й архітектури у Франції, а також зростанням французької економічної та воєнної міці.

Зображення Людовика XIV демонструють широке іконографічне розмаїття, різні джерела історії – скульптура, живопис, свідчення науковців – надають можливість зібрати та проаналізувати основні риси та деталі його образу, завдяки яким король візуально транслиував силу, владу, божественний статус. Найбільш репрезентативними є його парадні портрети, яких налічується близько 300. За словами сучасників, Людовик мав величаву й рівну поставу, виглядав природженим монархом, намісником Бога на землі. Слідуючи від картини до картини, спостерігаємо трансформації образу Людовика XIV у залеж-

ності від завдань і бачення короля у демонстрації іміджу влади.

Полотно «Портрет Людовика XIV в образі Юпітера, який підкорює Фронду» (1652–1654) являє собою драматичну композицію, де молодий монарх зображений королем богів – Юпітер, переможний і богоподібний, який стверджує свій образ влади (рис. 1). Нога Людовика розташована на воєнних обладунках, символізуючи перемогу і владу, на голові – лавровий вінок, що означає божественний статус та героїчність. Ракурс зображення короля вимагає погляду глядачів знизу догори, де Людовик постає у всій своїй бароковій величі у класичному одязі та величних декораціях. Однак, образ богоподібного короля був надзвичайно неприйнятним для пересічної людини, тому після серії воєнних невдач у 1670-х роках монарх відмовився від богоподібного образу на користь більш сучасного.

Одним з перших портретів, що продемонстрували це, був «Портрет Людовика XIV в обладунках», написаний Клодом Лефевром у 1670 році (рис. 2). Король зображений на стільці в елегантній позі в урочистому костюмі з шовкової тканини, з яскравими червоними елементами, з відсунутою вперед ногою у червоних черевиках з квадратним носком. Таке взуття стало візитівкою Людовика XIV – законодавця моди свого часу. Найпомітніша частина одягу правителя на цьому портреті – його червоні панчохи та черевики – вказують на те, що монарша влада і воєнна міць тотожні. У цій роботі якнайкраще відображені всі деталі парадного портрету другої половини XVII ст.: зображення можновладця на повний зріст, з атрибутами влади, одягнутого у величні шати, на тлі пишного драпірування і пейзажу. Водночас, Клод Лефевр зобразив Людовика XIV як шляхетного лицаря,

на що вказують обладунки, які одягнув король. При цьому його корона і шолом лежать поруч на вишитому гобелені французької Фльор де Ліс, а позаду видніються кораблі, знаменуючи підвищення флоту, який до цього часу був мало розвинутий.

Найвідомішим зображенням Людовика XIV був портрет роботи Гіацинта Ріго, написаний у 1701 році на замовлення його онука Філіпа V Іспанського. Портрет мав слугувати зразком абсолютної монархії, коли Філіп заснував нову династію у своїх іспанських володіннях. Луї був зображений у своїй коронаційній мантиї, у домінуючій величній позі, що демонструвала його дорогі черевики на червоних підборах. Червоні туфлі на підборах у Франції були доступні лише членам королівської родини і знаті, і ця тенденція швидко розповсюдилася серед заможної шляхти та монархів всієї Європи, демонструючи зростання континентальної влади Людовика XIV. Саме йому, окрім іншого, приписують авторство сучасних «лабутенів» (Louboutin) – всесвітньо відомого взуттєвого бренду класу «люкс» з червоною підшвою на всіх моделях.

Існують окремі деталі одягу, котрі прийнято вважати інноваціями Людовика XIV у світі моди. Крім того, король контролював весь процес розвитку модної індустрії у Франції. Наприклад, у 1664 році дозвіл на використання тканини чи мережива у більшості випадків залежав від спеціального патенту, виданого правителем.

У 60-х роках XVII ст. після участі у військовому параді на честь перемоги над турецькими військами Людовик XIV запозичив у хорватських військових традицію носіння шийних хусток, інтерпретувавши її по-своєму і започаткувавши при дворі власним прикладом краватки.

Рис. 1. Портрет Людовика XIV в образі Юпітера, який підкорює Фронду (1652–1654)

Рис. 2. Портрет Людовика XIV в обладунках (1670). Автор – Клод Лефевр

У 1670 році Людовик повертає до чоловічого вбрання меч, одягнений на широкий бандоньєр з вишивкою та бахромою, у цей же період чоловіки та жінки починають носити замість твердого коміру навколо шиї легкі білі шалі з мережива («Steenkerke»), краї яких вільно спадали донизу. Саме ця форма коміру вважається дальнім пращуром сучасного самостійного елемента чоловічого одягу – краватки.

Не менш важливим нововведенням до чоловічої моди, актуальним на довгий період, став жюстокор, започаткований за правління Людовика XIV. Такий різновид кафтану без коміру, який носили поверх короткої жилетки, прикриваючи коліна, мав розкішне декорування, виблискуючи золотом, шовком, коштовними гудзиками. Широкі манжети рукавів нагадували за формою чоботи-ботфорти і разом з великими кишенями відрізнялися від загального забарвлення тканини жюстокору контрастним кольором. Силует пригнаний, зверху досить вузький, а донизу розширений. Пізніше, вже у XVIII ст., жюстокор трансформувалася у сюртук, а в XIX столітті – у фрак, популярний сьогодні, а також піджак, без якого не обходиться жоден сучасний чоловік.

Варто зауважити, що жюстокор при французькому дворі був дозволений лише привілейованим особам, що визначалося самим королем. У 1660 році з'явився особливий різновид – так званий «жюстокор за привілеями», який призначався лише для короля та членів його родини: синій з червоною підкладкою та золотим і срібним шитвом.

Окрім цього, французькими законодавчими актами 60-х років XVII ст. регламентовані всі деталі виготовлення одягу: кількість стрічок та їхня ширина для оздоблення коміру, подолів плащів, по боках панталон, рукавів, пройм, а також колір одягу і навіть форма декорування. Мода базувалася на класовій основі і мала підтримувати соціальний статус підлеглих. Золоті галуни і дорогі гудзики були дозволені лише заможним аристократам, парчовий одяг носив лише король, принци крові і ті, кому король особисто дозволив таку милість.

Окрім особливих ознак одягу, мода того часу вимагала об'ємних перук, що мали буйними хвилями волосся спускатися на плечі і груди. Вони виготовлялися з натурального чи кінського волосся, а також овечої вовни. Незважаючи на заборони церкви, тенденції використання перук швидко ширилися серед дворян та навіть серед представників духовенства.

Примітно, що Людовик XIV використовував моду не тільки для збагачення казни чи посилення

культурного впливу Франції, а також з виховною метою – в якості своєрідних батога і пряника, маніпулюючи власною челяддю.

Протягом тривалого часу Людовик випускав різні золоті і срібні монети з власним зображенням. При цьому королівські образи завжди відповідали останній моді, адже монарха можна справедливо вважати законодавцем мод у сучасному розумінні цього поняття. Одягання для Людовика було важливою стратегією в його прагненні абсолютної влади.

Приблизно за два століття до коронації Людовика XIV модою у світі керувала Іспанія, наслідуючи інквізиторську тематику – жорстку та похмуру. На той час Франція, не маючи необхідних потужностей виробництва, імпортувала одяг з Іспанії, гобелени – з Брюсселя, мереживо і дзеркала – з Венеції, а шовк – з Мілану. Однак, Людовик замінив усе це розкішними, барвистими інноваційними стилями і особисто контролював їхнє впровадження. У результаті Франція стала центром торгівлі предметами розкоші на тлі розвитку місцевої промисловості з розширенням відповідного асортименту (тканина, мереживо, аксесуари, взуття, гобелени тощо), отриманням високих прибутків та забезпеченням нових постійних робочих місць для представників нижчих прошарків населення (кутор'є, парфумери, торговці, виробники перук тощо). Новий суворий дрес-код і кодекс етикету, закріплений указом 1668 року, з одного боку гарантував, що придворна челядь буде носити одяг виключно французького виробництва, а з іншого – вимагав новітніх французьких модних моделей з різним кодом одягу для кожного офіційного заходу.

Певне значення для розвитку французької моди і зміцнення королівської влади, зокрема, мав перший модний журнал, заснований письменником Жаном Донно де Візе. Метою видання під назвою «Галантний Меркурій» («Mercure Galant») було інформувати елегантне суспільство про придворне життя та інтелектуальні і художні дебати. Крім того, у журналі були наведені назви й адреси всіх кращих паризьких магазинів, в яких можна було придбати товари, аналогічні зображенням на сторінках видання.

Показовим явищем у Франції останньої третини XVII – початку XVIII ст. була активна художня діяльність групи паризьких граверів та видавців, котрі у своїх творах велику увагу приділяли деталізації костюму та зачіски зображуваних персонажів. Тиражування модної гравюри відбувалося активно і масово, тому такі естампи досить швидко ставали впізнаваними і викону-

вали ефективну рекламну функцію для французьких виробників.

Для регуляції виробничих потужностей король зобов'язав дизайнерів текстилю оновлювати модельний ряд двічі на рік (взимку та влітку), що стало прототипом майбутніх «сезонів моди». У такий спосіб всі, хто хотів залишатися модним, були вимушені змінювати свій гардероб щосезону. Відповідне керування для створення актуального власного іміджу на кожен сезон французи отримували з тих же модних гравюр, котрі, окрім журналу, видавалися й окремими аркушами з детальним описом трендів. У певному сенсі таку графіку можна вважати першоджерелом сучасної фешн-ілюстрації.

Про часи Великого століття знято чимало кінокартин і написано безліч літературних творів, в яких одне з чільних місць по праву належить Людовику XIV – брендовій персоні історичного періоду і зразку яскравого іміджетворення методами комбінювання кольору взуття, текстильних фактур та розкішного декорування одягу, наявністю перуки тощо. Все це, вкупі з особистою харизмою та вродженим чуттям стилю, допомогло створити і зберегти для нащадків неповторний і сильний образ великого французького монарха.

Висновки. У даній статті проаналізовані прояви влади та монаршої сили в образі французького

короля Людовика XIV, як одного з найяскравіших представників знаті свого історичного періоду. З'ясовано, що цей правитель майстерно використовував засоби модної індустрії та іміджетворення як в аспекті керування державою, так і для досягнення особистого авторитету і слави серед підлеглих. Доведено, що вдало побудована особиста іміджева стратегія Людовика XIV спричинила низку ключових явищ внутрішньодержавного і світового значень, а саме: запровадження інноваційних модних тенденцій (носіння пишних перук, яскраві кольори та ошатність гардеробу, запровадження нових деталей чоловічого вбрання); введення державних нормативних указів, що регулювали придворний етикет (зокрема, етикетне кодування одягу, підтримка вітчизняного виробництва); розвиток французької моди (активізація принципу наслідування модного зразка, популяризація живопису і естампної графіки модного змісту), виховання високого естетичного смаку соціуму через інтер'єрно-побутову й архітектурну розкіш. Окрім вищезазначеного, велику роль у становленні монаршого авторитету Людовика XIV відіграли конкретні символи, котрі, по суті, формують його особистий стиль: червоний колір як знак влади і могутності, образ сонця як символ бога, миру і мистецтва, ототожнення себе з Юпітером як переможцем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кротова Т. Автократична парадигма формування модних еталонів доби французького бароко. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка* : зб. наук. пр. Луганського державного інституту культури і мистецтв. Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2011. Вип. 17. С. 138–148.
2. Лавошник В. С. Мода як один з видів невербальної комунікації (на матеріалі французької мови). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. № 1, 2014. С. 39–44.
3. Лифар-Чавченко А. Колір як комунікативно-символічна складова костюму за його асоціативно-емоційним змістом. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2010. Вип. 21. С. 117–127.
4. Ніколаєва Т. В., Давиденко І. В., Баранова А. І., Кротова Т.Ф. Інновації практичної підготовки фахівців з дизайну одягу на основі дослідження формоутворення історичного костюма. *Art and Design*. 2019, № 3, С. 125–135. DOI:10.30857/2617-0272.2019.3.13.
5. Barringer S. Louis XIV's Use of Fashion to Control the Nobility and Express Power. *Primary Source, Volume IV: Issue II*, 2014. P. 21–25.
6. Bienvenue à Versailles. <https://en.chateauf Versailles.fr/discover/history#the-reign-of-louisxiv1638-1715>
7. Bernie O. Louis XIV: a royal life : Doubleday, 1987. 373 pp.
8. Davis E. Habit de qualité: Seventeenth-Century French Fashion Prints as Sources for Dress History. *The Journal of the Costume Society of America*, 2014. Volume 40, Issue 2. P. 117–143. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/0361211214Z.00000000028?journalCode=ydre20>
9. Larimore J. How Louis XIV Changed French Society with Haute Couture. January 21, 2022. <https://juleslarimore.com/f/how-louis-xiv-changed-french-society-with-haute-couture>
10. Mansel Ph. *Dressed to Rule: Royal and Court Costume from Louis XIV to Elizabeth II* : Yale University Press, 2005. 256 pp.
11. Nornberg J. Golden ages: What we can learn from their rise and fall. https://ugfacademy.mylearnworlds.com/course/golden-ages-what-we-can-learn-from-their-rise-and-fall/#section_1667818327153_341
12. Roche D. *The Culture of Clothing: Dress and Fashion in the Ancien Régime* : Cambridge University Press, 1997. 564 pp.

REFERENCES

1. Krotova T. Avtokrattychna paradyhma formuvannia modnykh etaloniv doby frantsuzkoho baroko. [The autocratic paradigm of the formation of fashionable standards of the French Baroque era] *Problemy suchasnosti: mystetstvo, kultura, pedahohika* : zb. nauk. pr. Luhanskoho derzhavnoho instytutu kultury i mystetstv. Luhansk : Vyd-vo LDIKM, 2011, 17, 138–148. [in Ukrainian].
2. Lavoshnyk V. S. Moda yak odyn z vydiv neverbalnoi komunikatsii (na materialy frantsuzkoi movy). [Fashion as one of the types of non-verbal communication (on the material of the French language)] *Naukovyi visnyk DDFPU imeni I. Franka. Seriya «Filolohichni nauky»*. Movoznavstvo. 1, 2014. 39–44. [in Ukrainian].
3. Lyfar-Chavchenko A. Kolir yak komunikatyvno-symvolichna skladova kostiumu za yoho asotsiatyvno-emotsiinym zmistom. [Color as a communicative and symbolic component of a costume according to its associative and emotional content]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, 2010, 21. 117–127. [in Ukrainian].
4. Nikolaieva T. V., Davydenko I. V., Baranova A. I., Krotova T.F. Innovatsii praktychnoi pidhotovky fakhivtsiv z dyzainu odiahu na osnovi doslidzhennia formoutvorennia istorychnoho kostiuma. [in novations in the practical training of clothing design specialists based on research into the formation of historical costumes]. *Art and Design*. 2019, 3, 125–135. DOI:10.30857/2617-0272.2019.3.13. [in Ukrainian].
5. Barringer S. Louis XIV's Use of Fashion to Control the Nobility and Express Power. *Primary Source, Volume IV: Issue II*, 2014. P. 21–25.
6. Bienvenue à Versailles. Retrieved from: <https://en.chateauversailles.fr/discover/history#the-reign-of-louisxiv1638-1715>
7. Bernie O. Louis XIV: a royal life : Doubleday, 1987. 373 pp.
8. Davis E. Habit de qualité: Seventeenth-Century French Fashion Prints as Sources for Dress History. *The Journal of the Costume Society of America*, 2014. Volume 40, Issue 2. P. 117-143. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/0361211214Z.00000000028?journalCode=ydre20>
9. Larimore J. How Louis XIV Changed French Society with Haute Couture. January 21, 2022. Retrieved from: <https://juleslarimore.com/f/how-louis-xiv-changed-french-society-with-haute-couture>
10. Mansel Ph. Dressed to Rule: Royal and Court Costume from Louis XIV to Elizabeth II : Yale University Press, 2005. 256 pp.
11. Nornberg J. Golden ages: What we can learn from their rise and fall. Retrieved from: https://ugfacademy.mylearnworlds.com/course/golden-ages-what-we-can-learn-from-their-rise-and-fall/#section_1667818327153_341
12. Roche D. The Culture of Clothing: Dress and Fashion in the Ancien Régime : Cambridge University Press, 1997. 564 pp.